

Komárom megye története, I. kötet. Szerkesztette Bíró Endre és Szatmári Sarolta, lektorálták tizenketten, az előszót írta a Komárom megyei MSZMP Bizottság első titkára, magát a szöveget írták Barkóczy László, Bíró Endre, Dobosi Viola, Haas János (földtörténet), Horváth István, H. Kelemen Márta, Kralovánszky Alán, Ortutay András (Esztergom és környéke a török korban), Szatmári Sarolta, V. Vadász Éva, Vékony Gábor. Megjelent kilátásba helyezett 431 o. terjedelemben, képekkel és rajzokkal illusztrálva.

A nem jó minőségű papírra csúnyán nyomott kötet egy három részből álló sorozat első darabja (a kezdetektől a 18. századig). Az Előszó sorait olvasva több mint valószínű, hogy a II. és III. kötet nem fog megjelenni, vagy ha mégis, akkor szemléletváltozással. Vagy mégsem?! Hiszen az Előszó 5. oldalán kilátásba helyezett „marxista szemlélet”-nek az I. kötetben nyomát sem találni. Szükség volt a munkára, mert mint kiderül, 1907 és 1938 óta nem jelent meg Komárom és Esztergom megyékről ilyen jellegű munka.

Lelőhelyek (Vértesszőlős, Tata, a Szelim- és a Jankovich-barlangok, Pilismarót, Neszmély, Süttő-Sáncföldek, Tokod, Brigetio, Almásfüzitő, Esztergom), nevezetes leletek, hadi és más események, népek, kiváló személyek (Marcus Aurelius, Valentinianus, Géza fejedelem és István király, Hunyadi Mátyás és Vitéz János, Bakócz Tamás) ármádiája kapcsolódik ehhez a megyéhez, amelyek közül számunkra bizonyára a magyar államalapítás színhelye a legfontosabb. Akár azt is mondhatnánk, hogy az országnak nincs még egy másik zuga, ahol ennyire sűrűsödne a régmúlt és a történeti múlt emlékei. Mint említettük már, a kiváló szakemberek tollából való tanulmányoknak csak a nyomdai kivitele nem méltó a színhelyekhez és az eseményekhez, a lényege igen. Ettől függetlenül egyetlennel, amelyet jórészt a szerkesztés rovására kell írunk. Akad közöttük, amely csak a felhasznált irodalom jegyzékét adja (40.), egy másik szabályos jegyzeteket (57–58.), egy harmadik csak irodalmi tájékoztatót (77.), egy negyedik tudományosan is korrekt és teljes apparátust (91–95). Van cikk, amely hoz képeket és rajzokat (ez a többség!), van, amely mellőzi ezt a kérdést (65–77.) Azok a szerzők jártak jobban, akik rajzokat adtak a szerkesztőknek (akik szemmel láthatóan nem tudtak mit kezdeni az őskor két külön részben közölt, de mégis azonos fejezetével), hiszen a fényképes táblák minősége igen gyatra lett. Kár, mert némelyik cikk országos igényt is ki kell hogy elégítsen, hiszen jószerint itt található ma az egyetlen korszerű, magyar nyelvű ismertetés Vértesszőlősről vagy a süttői tumulusokról, vagy a brigetói üvegmesterségről. De van tanulmány, amely fontos ásatások első közlésének számít (ha nem tévedünk), Kralovánszky Alántól a dunaalmási és tatai honfoglalás kori és Árpád-kori településrészeket. Kedves szándék volt közölni a dunaalmási temető helyét megörökítő tábla fényképét. Felirata: „Szent ez a hely, ahol most állsz, honfoglaló ősünk temetője ez”. Megemlítjük, hogy a nevezetességre szert tett *okarina* egészen pontos lelőhelyét nem Kralovánszky térképén (276. 16. ábra), hanem Szatmári Sarolta térképén (368., 1. kép) találni meg.

A specialista kutatás számára ezernyi fontos adatot tartalmazó kötetnek tudásanyagához méltatlan a kivitele. Ennek ellenére reméljük, megtalálja útját azokhoz is, akik nem egy-egy kőkori,

bronzkori, római kori vagy középkori adata kíváncsiak, csupán szűkebb hazájuk történetére.

Makkay János

J. Fitz, Die Römischen Inschriften Ungarns (RIU). 5. Lieferung: Intercisa. Dr. Rudolf Habelt GmbH, Bonn-Kultura International, Budapest 1991. 251 oldal + 228 kép.

A magyarországi római feliratok corpusának új kötete, amely Intercisa anyagát (247 felirat) tartalmazza, a 4. után 7 évvel jelent meg. A hosszadalmas várakozásról a szerző, *Fitz Jenő* tehet a legkevésbé, mivel ő már 1984/1985-ben (tehát nem sokkal a 4. kötet megjelenése után) átadta a kéziratot az Akadémiai Kiadónak (vö. Alba Regia 23, 1987, 274.). A Kultura International érdeme (a művet 1990-ben vette át), hogy a kötet 1991-ben megjelenhetett. A mű beosztása a korábbi kötetekét követi, tehát egy rövid bevezető (11–15.) után a feliratok közlése következik (16–247.) Ezek után következnek a konkordancia-táblázatok, amelyeket a CIL és – a korábbi kötetektől eltérően – a L'Année Épigraphique szerint állított össze a szerző. Igen sajnálatos, hogy ez az Intercisa-monográfia (és felirat összeállításának folytatásai) szerint nem készült el, mivel ennek hiányát ezek kevert felsorolása a táblázatokban nem pótolja. A kötetet a képek zárják. Itt 228 felirat fotója szerepel.

A kötettel kapcsolatban az általános megjegyzéseink a következők: 1.) a mű beosztása (az oltárok istenek szerint alfabetikus sorrendben: 1051–1121, építési feliratok császárok szerint időrendi sorrendben: 1122–1144, a sírfeliratok az élen szereplők szerint alfabetikus sorrendben: 1146–1265, és végül a töredékek: 1266–1297) megkönnyíti használatát. Természetesen az *indices*t nem pótolja, de a tájékozódást a kötetben nagyban elősegíti. 2.) a feliratok döntő többségénél a szerző teljes feloldást, illetve kiegészítést is közöl, amely az esetek jó részénél helytálló (az olvasatokkal kapcsolatos megjegyzéseinket l. lentebb). 3.) Sajnálatos, hogy a kézirat 1984/1985. évi lezárása miatt a későbbi publikációkat csak részben vette figyelembe a szerző (pl. az 1985-ben közölt feliratokat [B. *Lőrincz*, Neue Inschriften aus Intercisa. In: Römische Geschichte, Altertumskunde und Epigraphik. Festschrift für A. Betz (Wien 1985) 393–401. (Nr. 493–497)] pótlólag be lehetett volna venni a kötetbe, (vö. ehhez RIU 737 bis). Ezenkívül még több tanulmány megjelent, amelyek részben Intercisa történetére, részben az egyes feliratokra vonatkoznak (l. ezekhez lentebb).

A bevezetőben közöltek több ponton módosításra szorulnak. Így az Intercisa kezdetéről írott részben (11.) azt olvashatjuk, hogy „die frühesten Spuren stammen aus der Mitte des 1. Jahrhunderts (ein Denar des Nero) von dem Gelände Papsziget”. Az kétségtelen, hogy a település e része a jelenlegi ismereteink alapján – itt P6-vidéki terra sigillaták [E. B. *Vágó*, ActaArchHung 29 (1977) 95–97. Abb. 8], illetve néhány korai érem (FMRU I. 135 Nr. 1–6.) kerültek elő – a legkorábban lakott. A Nero-denarius azonban az auxiliáris tábor területén került elő [l. B. *Lőrincz*–Zs. *Vízy*, Die Baugeschichte des Auxiliarkastells von Intercisa. In: Roman Frontier Studies 1979. Papers presented to the 12th International Congress of Roman Frontier Studies. BAR Int. Ser. 71 (Oxford 1980) 695 Münzen